

Микола М. Матюха

ИТОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

У статті наведено концептуальні напрями ведення управлінського обліку в умовах застосування інформаційних систем підприємства. Визначено принципи організації облікової політики управлінського обліку.

Ключові слова: інформаційні системи обліку, управлінський облік, облікова політика управлінського обліку.

Рис. 2. Літ. 22

Николай Н. Матюха

ИТОЛОГИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ

В статье представлены концептуальные направления ведения управленческого учета в условиях применения информационных систем предприятия. Определены принципы организации учетной политики управленческого учета.

Ключевые слова: информационные системы учета, управленческий учет, учетная политика управленческого учета.

Mykola M. Matiukha¹

ITOLOGY CONCEPT OF MANAGEMENT ACCOUNTING AND REPORTING

The article presents the conceptual direction of management accounting in the conditions of use of enterprise information systems. Defined principles of accounting policies management accounting.

Keywords: information system of accounting, management accounting, accounting policy management accounting.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та

¹ Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

практичними завданнями. Очевидно, що для ефективного управління сучасним підприємством важливо не лише бачити його як єдине ціле, а й вміти оцінювати ефективність роботи окремих підрозділів, виробництв, процесів реалізації продукції. Необхідно постійно мати інформацію про наявність ресурсів підприємства, очікувану і реальну кількість грошових потоків, які складають оптимальні відносини з контрагентами, фіскальними органами, оцінювати роботу менеджерів, окремих працівників тощо. Така інформація повинна забезпечити можливість різнобічно аналізувати будь-яку ситуацію, з різним ступенем деталізації або укрупненням та приймати єдине правильне рішення. Вирішення цього завдання в корпоративному управлінні покладається на управлінський облік, як певну систему згрупованої та систематизованої інформації. Управлінський облік стає інформаційним фундаментом прийняття ефективних рішень, одночасно використовуючи сучасні комп'ютерні технології обробки та представлення даних. Проблема ведення управлінського обліку із використанням сучасних технологій характеризується використанням набутих знань, що мають прикладний характер, які у свою чергу трактуються та оцінюються утилітарно. Одночасно це зменшує ефективність прийнятих рішень, призводить до невиправданих витрат, їх не координованість та опрацювання елементів, які вже мають практичні запровадження та функціонують на інших підприємствах. Розгляд системи інформаційного забезпечення управлінських рішень має ґрунтуватися на наукових фундаментальних дослідженнях та сучасних практичних наробках. Розрив між практичними та теоретичними основами системи управлінського обліку, як основи інформаційного забезпечення нині потребує нових досліджень і становлення концептуальних положень в сфері обробки та представлення даних, що ґрунтуються на ітологічній основі. Основні теоретичні та практичні аспекти, пов'язані із веденням управлінського обліку із застосуванням інформаційних систем, його видів та взаємодією, напрямів та факторів застосування, впливу на методологію та організацію облікового процесу залишаються не вирішеними.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питання, пов'язані з проблемами теоретичного та практичного обґрунтування, застосування основних категорій інформаційних систем управлінського обліку, – складні і багатогранні, а тому досліджуються протягом багатьох років, про що свідчить значна кількість наукових праць у даному аспекті. Вагомий науковий внесок у дослідження управлінського обліку, розробки та впровадження його в систему менеджменту підприємством зробили такі вчені як М.А. Вахрушина [5], К. Друри [8], В. Б. Івашкевич [11], Л. В. Нападовська [15], Б. Є. Нідлз [16], В. Ф. Палій [18] та інші. Дослідження теми становлення, використання та розвитку сучасних інформаційних технологій обліку мали місце в працях таких науковців як М.М. Бенька [2], В.В. Євдокимова [9], В.О. Осмятченка [17], С.В. Івахненко [22] та інших. В науковій літературі розкриваються проблеми становлення і розвитку управлінського обліку, як ефективної системи інформаційного забезпечення прийняття рішень, але за сучасних умов адаптації управлінського обліку до вітчизняних правил та підходів, а разом з цим і світових економічних та технологічних досягнень, потребують удосконалення організації інформаційного забезпечення підприємств.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є вивчення організаційних аспектів управлінського обліку та його значення в інформаційній системі підприємства.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування; висновки та перспективи подальших досліджень. Термінологічне трактування «ітології» як науки мало вивчене, в основному використовується в наступних тлумаченнях:

- фундаментальне вчення щодо розвитку по суті всіх областей знань і видів діяльності, як ефективного методу пізнання та інструменту, що підсилює інтелектуальні можливості людини;
- цільова спрямованість на перетворення людської практики і буття, здатність проникати в усі аспекти життя і діяльності людини;
- міждисциплінарна роль як загальнозначуще дисципліни (аналогічно

математики та філософії), обумовлена насамперед її методологічним значенням, завдяки наявності розвинутого концептуального базису, універсальних у застосуванні парадигм, методів, мов формалізації, аналізу та синтезу прикладних знань [12].

Ітологічний напрям управлінського обліку це сфера комплексної системи інформаційного забезпечення прийняття рішень із використанням сучасних комп'ютеризованих технологій. Для побудови ефективної системи управлінського обліку сучасний рівень розвитку інформаційних технологій в основному втілюється на міждисциплінарних зв'язках. Їхнє застосування має інноваційний характер як в обліковій частині знань, так і в управлінні в цілому. Застосування високоефективних технологій обробки інформації, методи та процеси їх створення є предметом фундаментальної науки – ітології у свою чергу інформаційні технології є об'єктом ітології, а методологічні, методичні та практичні аспекти їхнього застосування – предметом. Взаємозв'язок елементів ітологічного запровадження управлінського обліку втілюється як організаційна компонента яка виражається в комплексному взаємозв'язку напрямів факторів, властивостей і принципів, що втілюються в системі облікової політики управлінського обліку (рис.1).

В обліковому процесі автоматизованих систем обліку ітологічний напрям має певні ознаки:

- розподільне використання комп'ютерних ресурсів – паралельна робота декількох або багатьох користувачів в одній інформаційній основі;
- розвинені комунікації, які дають змогу опрацьовувати різноманітну облікову інформацію, що зберігається на різних носіях, використовуючи автоматизовані робочі місця бухгалтерів (АРМБ) в інформаційній системі підприємства в діалоговому режимі спілкування користувача (облікового працівника) з комп'ютером, надати безпосередній доступ до інформації за допомогою програмного забезпечення, що дозволяє застосовувати людино-керований основний технологічний процес обробки та використання інформації;

- робота користувача (облікового працівника) в режимі маніпулювання даними бухгалтерського обліку та інших інформаційних джерел;

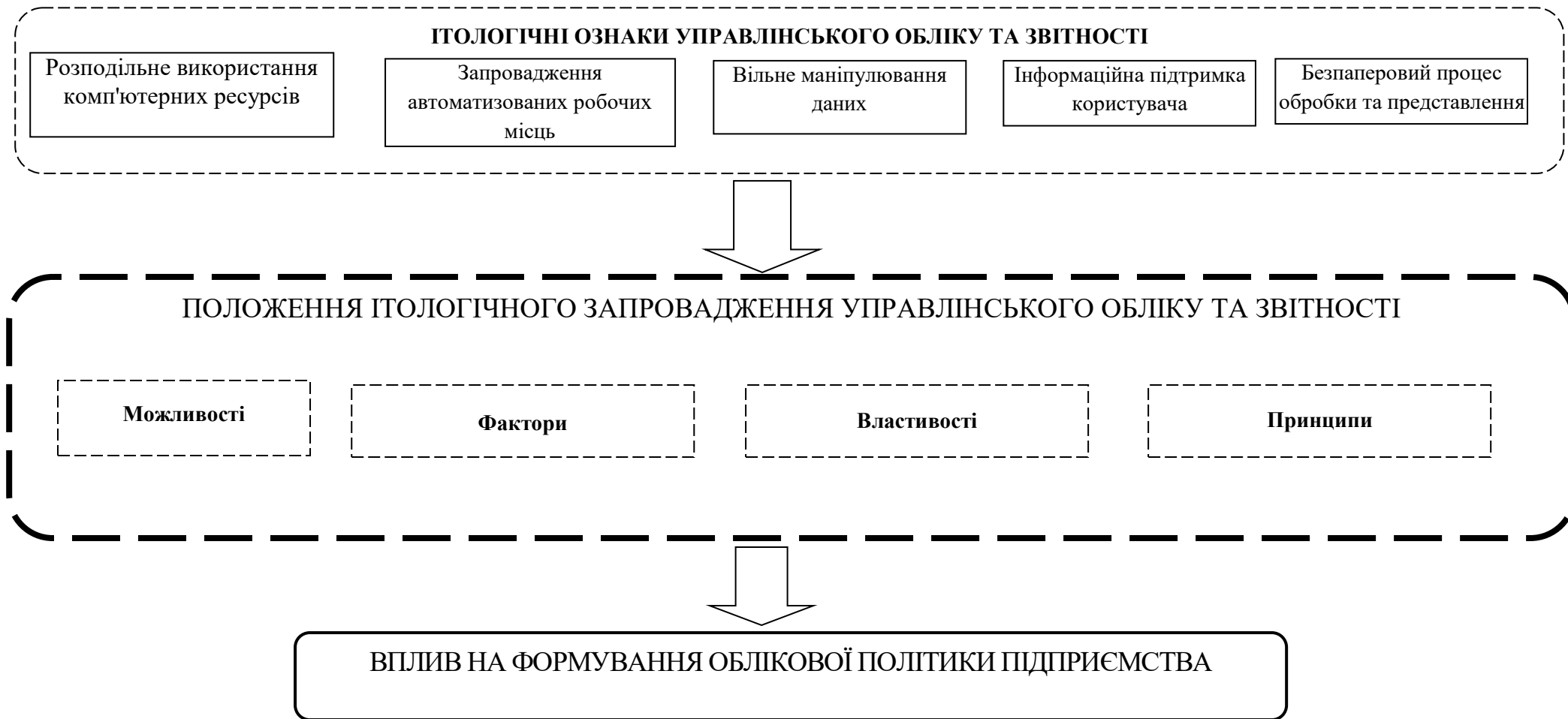

Рис.1. Взаємозв'язок елементів ітологічного запровадження управлінського обліку та звітності*

* Джерело: власна розробка автора

- наскрізна інформаційна підтримка на всіх етапах проходження облікової інформації на основі інтегрованої бази даних бухгалтерського обліку та інших джерел інформації;

- безпаперовий процес підготовки первинного, поточного, звітного документа, при якому, як правило, на папері фіксується лише його кінцевий варіант.

Для створення інформаційної системи управлінського обліку економічного об'єкта необхідно враховувати широкі технологічні можливості інформаційних систем:

1) персоналізація розрахунків на базі ПЕОМ, інтелектуального інтерфейсу користувача, що реалізується в інформаційній системі;

2) використання баз даних, експертних систем і баз знань;

3) застосування електронних мереж передачі даних: як локальних, так і глобальних.

Використання інформаційних технологій та ресурсів управлінського обліку для інформаційного забезпечення управління підприємством визначаються певними факторами, основними серед яких є:

- ступінь централізації технологічного процесу діяльності суб'єкта;
- тип предметної області застосування інформаційних технологій (торгівельна, виробнича, облікова, аналітична);
- ступінь охоплення завдань обліку і управління (повна автоматизація управління чи часткова);
- клас технологічних операцій, які реалізуються (системи управління технологічними процесами, базами даних);
- тип інтерфейсу користувача (переважно залежить від типу операційної системи);
- спосіб побудови мережі (локальна, глобальна);
- тип носія інформації (паперові, непаперові технології);
- тип операції (поопераційні, попередметні технології).

Поряд із широким запровадженням інформатизації та диференціації

фінансування системи підтримки прийняття рішень на підприємствах спостерігається ряд негативних розбалансованих параметрів інформаційних систем, які іноді зводять усі переваги до мінімального ефекту від комп'ютеризованого інформаційного забезпечення:

- відсутність власної обґрунтованої концепції розвитку та управління;
- недосконалість кадрової політики, тобто системи підбору, навчання та розміщення персоналу;
- недосконала організаційна компонента забезпечення процесу управління;
- недосконала система аналізу, планування та прогнозування;
- слабкі горизонтальні зв'язки між структурними підрозділами, і як наслідок, – неузгодженість роботи суб'єкта господарювання та прийняття неефективних рішень;
- відсутність цілісного комплексу внутрішньої документації, що регламентує всі сторони роботи, робить прозорими для клієнтів та працівників процедури підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень.

На процес запровадження інформаційних технологій впливає розвиток інформатизації на загальнодержавному рівні. Доступність для користувачів доступу до нормативно-законодавчих та інших баз даних, можливість формувати та подавати електронну звітність тощо дає можливість ширше використовувати інформаційні системи та більш ефективно формувати систему інформаційного забезпечення. Важливим тут є врахування властивостей інформаційних технологій при запровадженні та використанні інформаційної системи управлінського обліку:

- активізація ефективного використання інформаційних ресурсів;
- реалізація найважливіших інтелектуальних функцій процесів управління і обліку;
- оптимізація інформаційних процесів системи бухгалтерського обліку в масштабах держави та підприємства;
- забезпечення інформаційної взаємодії в суспільстві, що сприяє

розповсюдженню інформації у т.ч. облікової;

- визначення ключових процесів отримання, накопичення та розповсюдження нових знань;
- реалізація методів інформаційного моделювання глобальних процесів.

Відповідно властивості інформаційних систем управлінського обліку формуються на відповідних принципах їх застосування в інформаційному забезпеченні управління підприємства:

1) забезпечення спілкування кінцевого користувача (бухгалтера, фінансиста, економіста, комірника та ін.) з системою інформаційного забезпечення на професійній основі, формування вхідної і результатної інформації у звичній і зручній для користувача формі;

2) забезпечення можливості вирішення завдань обліку, аналізу і контролю за вихідними даними незалежно від складності і наявності формальних математичних програмних моделей;

3) створення кінцевому користувачу умов роботи за яких він здійснює процеси управління і пошук нових рішень в режимі активного діалогу, оперуючи поняттями своєї предметної ділянки, використовуючи професійний досвід, навички і приймаючи рішення одночасно за багатьма критеріями, частина з яких неописана формально і не має кількісного вираження.

Наведені положення інформаційної систем управлінського обліку виражаються в організаційній основі, що втілюється в обліковій політиці підприємства. У будь-якому випадку повинні бути сформульовані основні елементи документа «Облікова політика підприємства» в сфері управлінського обліку із врахуванням застосування інформаційних технологій обробки інформації (рис. 2). Її розробка, як правило, здійснюється бухгалтерською службою з метою організації забезпечення управління необхідної повної, достовірної, актуальної, релевантної і своєчасною інформацією про його стан і діяльність. Саме встановлення порядку організації управлінських інформаційних процесів є її головним завданням.

Встановлення цілей та завдань управлінського обліку та звітності в загальній системі інформаційного забезпечення

Регламентация діяльності посадових осіб, які виконують роботи щодо практичної реалізації положень облікової політики

Визначення об'єктів управлінського обліку та звітності

Встановлення взаємозв'язків, взаємозалежності і порядку ведення фінансового обліку та управлінського обліку

Визначення сукупності розрахункових показників, що характеризує ефективність функціонування підприємства в цілому, його підрозділів і окремих посадових осіб у процесі діяльності

Склад, зміст та порядок виконання бюджетування (фінансового планування) та інших елементів планування діяльності на підприємстві

Формування внутрішнього документообігу та управлінської звітності підприємства, що забезпечує необхідною інформацією управління

Терміни початку і закінчення фінансового року в системі управлінського обліку та звітності

Інспекція діяльності щодо порядку здійснення контролю діяльності на підприємстві, встановлення видів контролю (перевірки, ревізії, інвентаризації), методів оцінки і використання результатів контролю.

Інші питання організації, впровадження та ведення управлінського обліку на підприємстві (на розсуд осіб, наділених правом приймати рішення)

Рис. 2. Елементи облікової політики управлінського обліку в системі використання інформаційних технологій*

* Джерело: власна розробка автора

В умовах використання комплексу інформаційних систем підприємства використовуються різні методи розробки облікової політики. Можливо одноосібне рішення цієї задачі мажоритарним акціонером (засновником) або найманим генеральним менеджером підприємства за дорученням акціонерів (засновників). Проте кращі результати дає колективна робота над створенням відповідного документа із залученням усіх зацікавлених сторін і посадових осіб. Кожен з них виробляє свої пропозиції, які зводяться до консенсусного варіанту шляхом колективного обговорення.

Наведені елементи облікової політики формалізують систему управлінського обліку та звітності, як одного із основних складових бізнес-процесу управління. Запровадження обліково-аналітичних процедур є ефективним етапом впровадження системи управлінського обліку, що покликана забезпечити спрощення процесу збору, обробки та систематизації інформації, а також доступність інформації в будь-який момент часу. Для раціонального запровадження управлінського обліку необхідно: визначити цілі і завдання, для вирішення яких йде процес впровадження інформаційних систем управлінського обліку; оцінити ступінь автоматизації управлінського обліку на підприємстві; виконати такі організаційні заходи, як опис відбуваються на підприємстві бізнес-процесів, вивчення складу організаційних та фінансових структур, визначення кількості підрозділів та виконуваних ними функцій і т. п.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інформаційні системи управлінського обліку та звітності починають розвиватися як окремий теоретичний напрям, що представляє собою якісно нову інформаційну концепцію, яка дала поштовх розвитку нової індустрії у сфері інформаційного забезпечення управління. Ітологічна концепція пов'язана з тим, що водночас із традиційними важелями інформаційного забезпечення управління з'являється ще один – управління бізнесом за допомогою інформаційних технологій. Таким чином, інформатизація в цілому впливає на окремі облікові інструменти, одним з яких є облікова політика підприємства в сфері управлінського обліку.

Ефективність, доцільність та обґрунтованість облікової політики забезпечує відповідність системи інформаційної системи обліку як системи ефективного інформаційного забезпечення ведення бізнесу. Для досягнення цілей облікова політика повинна ґрунтуватися на єдиній концепції, яка зумовлює єдність методологічного апарату різних видів обліку на сучасній ітологічній основі. Такий підхід дозволить систематизувати методи збору, переробки і представлення внутрішньої інформації та сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень. У свою чергу структурована і, коректно складена облікова політика дасть можливість формувати обґрунтовану та якісну інформаційну базу прийняття рішень.

Література:

1. Аверчев. И.В. Управленческий учет и отчетность. Постановка и внедрение (+ CD-ROM).- Рид Групп. – 2011. - 416 с.
2. Бенько М. М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку: монографія / М. М. Бенько. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010.— 336 с.
3. Бородкін О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація / Бородкин О. Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 2. с. 25-28.
4. Бочаров В. В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2009. — 240 с.
5. Вахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет: учеб. для студентов вузов, обучающихся по экон. специальностям / М.А. Вахрушина. - 6-е изд., испр. - М. : Омега-Л, 2007. - 570 с.
6. Верига Ю.А. Управлінський облік як центр інформаційного забезпечення виробничої діяльності суб'єктів господарювання / Ю. Верига // ВІСТІ, Діловий випуск. – 2009. – 17 квітня. – с. 4-5.
7. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.

8. Друри К. Управленческий и производственный учет: [учебник] / К. Друри. - М. : ЮНИТИ – ДАННАЯ, 2002. - 1071 с.
9. Євдокимов В.В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: [монографія] / В.В. Євдокимов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 516 с.
10. Завгородний В. П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита: монографія / В. П. Завгородний. — К.: АСК, 1998. — 768 с.
11. Ивашкевич В. Б. Организация управленческого учета по центрам ответственности и местам формирования затрат / В. Б. Ивашкевич // Бухгалтерский учет. - 2000. - № 5. - С. 15-18.
12. Итология - наука об информационных технологиях. //В. Сухомлин, НИВЦ МГУ, учебные материалы конференции Индустрия Программирования 96, Центр Информационных Технологий. Интернет ресурс. Режим доступа. - <http://citforum.ru/programming/prg96/sukhomlin.shtml>
13. Костяник Н. В. Розвиток форм обліку з використанням інформаційних комп'ютерних технологій / Н. В. Костяник // Актуальні проблеми економіки. –2009.–№ 8.–С. 259-265
14. Медведев М. Ю. Экаунтология: компьютерный учет вместо бухгалтерского. — М.: ДМК Пресс, 2012. - 197 с., ил.
15. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.
16. Нидлз Б Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл. - М. : Финансы и статистика, 1994. - 495 с.
17. Осмятченко В. О. Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій : монографія / В. О. Осмятченко. — К. : КНЕУ, 2010. — 263 с.
18. Палий В. Ф. Управленческий учет система внутренней информации / В.Ф. Палий // Бухгалтерский учет. - 2003. - 2. - С.57-59.
19. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю

- господарських систем: Монографія. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. - 290 с.
20. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): монографія / М. С. Пушкар. — Тернопіль : Екон. думка, 1999. — 422 с.
21. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством / В.В. Сопко. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с.
22. Ivakhnenkov, Sergiy. Information Technologies in Accounting and Auditing: A Post-Soviet Approach. – Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller GmbH & Co, 2010. – 159 p.

Стаття надійшла до редакції _____